

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧОРТКІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПІДПРИЄМНИЦТВА І БІЗНЕСУ**

Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін

ФЕНИК Вікторія Богданівна

**СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ ТА ЇХ РОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД / THE SYSTEM OF LOCAL TAXES AND
FEES IN MODERN CONDITIONS AND THEIR ROLE IN ENSURING THE
FINANCIAL STABILITY OF TERRITORIAL COMMUNITIES**

спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійна програма – Фінанси, банківська справа та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Виконала студентка групи

ФСМзчм-21

Феник В.Б.

Науковий керівник:

к.е.н., доц. Вербіцька І.І.

Кваліфікаційну роботу

допущена до захисту

_____ 20__ р.

Зав. кафедри

к.е.н., доцент Дерманська Л.В.

ЧОРТКІВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ЇХ РОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	6
1.1 Концептуальні основи, функції і принципи системи місцевих податків і зборів та їх роль у забезпеченні фінансової стійкості територіальних громад....	6
1.2 Організаційні та правові засади функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні.....	13
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА РАХУНОК СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ.....	21
2.1 Загальні тенденції формування фінансової стійкості територіальних громад та роль єдиного податку у цьому процесі.....	21
2.2 Аналіз надходжень податку на майно у сукупних доходах територіальної громади.....	27
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	36
3.1 Зарубіжний досвід системи місцевих податків і зборів та можливість його застосування в Україні.....	36
3.2 Шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні.....	43
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми. Зміцнення та оптимізація бюджетних надходжень країни є однією з головних цілей державної податкової політики. Фінансова стійкість місцевих бюджетів значною мірою залежить від ефективної діяльності органів місцевого самоврядування щодо залучення додаткових джерел фінансування. Для трансформації місцевих бюджетів у дієвий інструмент стимулювання соціально-економічного розвитку територій необхідно укріплювати фінансову основу місцевих органів влади.

Останніми роками спостерігається негативна тенденція до зниження частки доходів місцевих бюджетів, паралельно зростає кількість соціально-економічних проблем місцевого значення, вирішення яких не передбачає фінансування з зовнішніх джерел. Таким чином, саме власні доходи місцевих бюджетів стають ключовим інструментом вирішення цих питань.

Особливу роль у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів відіграють місцеві податки та збори, які належать до власних доходів і не враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів. Однак, в Україні частка цих податків у загальній структурі доходів місцевих бюджетів залишається низькою. Основними проблемами є слабкість дохідної частини та недосконалість чинної системи місцевого оподаткування. Система місцевого оподаткування, що є частиною загальної податкової системи України, потребує розгляду як окремого джерела наповнення місцевих бюджетів.

Аналіз проблематики місцевого оподаткування є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних економістів, таких як О. Кириленко, С. Юрій, В. Дем'янишин, І. Луніна, А. Соколовська та інші. Їхні роботи спрямовані на оптимізацію структури місцевих податків і зборів, корегування механізмів їхнього нарахування, адміністрування, а також визначення ставок і порядку сплати кожного виду податкових платежів. Проте, проблематика вдосконалення системи місцевих податків в Україні потребує подальших наукових досліджень

з урахуванням нових факторів, які впливають на динаміку доходів місцевих бюджетів.

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному аналізі системи місцевих податків і зборів як ключового джерела забезпечення фінансової стійкості територіальних громад, виявленні недоліків та розробці рекомендацій щодо оптимізації.

Завдання дослідження включають:

1) простежити концептуальні основи, функції і принципи системи місцевих податків і зборів та їх роль у забезпеченні фінансової стійкості територіальних громад;

2) розглянути організаційні та правові засади функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні;

3) виявити загальні тенденції формування фінансової стійкості територіальних громад та роль єдиного податку у цьому процесі;

4) проаналізувати надходження податку на майно у сукупних доходах територіальної громади;

5) дослідити зарубіжний досвід системи місцевих податків і зборів та можливість його застосування в Україні;

6) визначити шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні.

Об'єкт дослідження – місцеві податки та збори як джерело формування дохідної частини територіальних громад.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти застосування місцевих податків для наповнення бюджетів місцевого рівня.

Методи дослідження. У процесі роботи були використані такі наукові методи, як аналіз, синтез, абстрагування, індукція та дедукція для розкриття теоретичних основ місцевих податків і зборів. Методологічний інструментарій також включав структурно-динамічний аналіз, графічні методи для оцінки практики наповнення місцевих бюджетів.

Теоретико-методологічна основа дослідження базується на працях вітчизняних та зарубіжних вчених, підручниках, посібниках, а також на законодавчих та нормативних актах, що регулюють сферу місцевого оподаткування в Україні.

Інформаційна база дослідження включає офіційні звітні дані Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби, Державної казначейської служби України, статистичні дані Державної служби статистики, Конституцію України, Бюджетний і Податковий кодекси.

Наукова новизна роботи полягає в розвитку теоретичних підходів до формування доходів місцевих бюджетів з використанням місцевих податків, враховуючи нові соціально-економічні виклики. Авторкою було запропоновано низку рекомендацій для підвищення ролі місцевих податків, зокрема в частині вдосконалення майнового оподаткування.

Практична значимість результатів дослідження полягає в можливості застосування отриманих даних органами місцевого самоврядування з метою вдосконалення системи місцевого оподаткування.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ЇХ РОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1 Концептуальні основи, функції і принципи системи місцевих податків

З моменту проголошення незалежності України, країна розпочала процес побудови демократичної, правової та соціально орієнтованої держави, де одним із головних завдань є створення умов для реалізації конституційних прав і свобод громадян, а також задоволення їхніх соціальних, економічних і культурних потреб. Важливим аспектом цього процесу є забезпечення належного рівня надання соціальних послуг. Міжнародний досвід підтверджує, що ефективна побудова демократичного державного управління неможлива без розвитку інституційної бази, яку представляють органи місцевого самоврядування, що здатні автономно вирішувати питання, що стосуються їхньої компетенції.

Протягом останніх двох століть місцеве самоврядування в більшості європейських країн стало невід'ємною частиною законодавчих систем. Одним з важливих етапів визнання місцевого самоврядування як основи демократичної системи стало підписання Європейської хартії місцевого самоврядування в Страсбурзі 15 жовтня 1985 року. Україна ратифікувала цей документ у 1997 році, що свідчить про її орієнтацію на європейські цінності та прагнення до інтеграції у європейський правовий простір.

Згідно з положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування, органи місцевого самоврядування мають право самостійно вирішувати питання, що стосуються виконання їхніх функцій, в межах національного законодавства [23]. Однак в Україні існують певні проблеми, які заважають повному забезпеченню фінансової незалежності місцевих органів влади, що потребують негайного вирішення. Однією з найважливіших таких проблем є недостатнє

зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів, основою якої повинні бути місцеві податки та збори. Місцеве оподаткування є необхідним елементом фінансової автономії органів місцевого самоврядування і гарантує стабільне функціонування соціальних установ, таких як заклади освіти, охорони здоров'я, культури та соціального захисту [54, с. 136; 45, с. 118].

Дослідження структури місцевих бюджетів у різних країнах світу демонструють, що частка місцевих податків і зборів у загальних доходах коливається від 20% до 80%. Наприклад, у США цей показник досягає 60%, у Норвегії — 45%, у Франції — 40%, у Великій Британії — 37%, а в Японії — 34%. Водночас в Україні частка місцевих податків і зборів в загальних доходах місцевих бюджетів становить лише 8% [5, с. 58]. Це вказує на необхідність збільшення цього показника, що буде основою для покращення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

Питання ролі місцевих податків і зборів у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів, а також механізмів їх стягнення, стали об'єктом численних наукових досліджень. Для глибшого розуміння сутності місцевого оподаткування важливо звернути увагу на визначення цього поняття, яке запропонували українські вчені. Зокрема, С. Юрій та В. Федосов в підручнику «Фінанси» розглядають місцеві податки і збори як «обов'язкові платежі, що встановлюються місцевими органами влади і сплачуються за фіксованими ставками на певній території» [63, с. 97]. А. Загородній та Г. Вознюк у «Фінансово-економічному словнику» визначають їх як «обов'язкові платежі юридичних осіб і громадян до місцевих бюджетів, що встановлюються органами місцевого самоврядування» [24, с. 264]. У підручнику О. Кириленка «Місцеві фінанси» зазначається, що місцеві податки і збори є «обов'язковими внесками до місцевих бюджетів, що сплачуються відповідно до законодавства» [30, с. 75].

З огляду на різні підходи до визначення місцевих податків і зборів, можна зробити висновок, що ці платежі є обов'язковими для сплати в межах адміністративно-територіальних одиниць та спрямовуються до місцевих

бюджетів з метою забезпечення виконання функцій органів місцевого самоврядування.

Згідно з Податковим кодексом України, місцеве оподаткування включає чотири основні види податків і зборів: податок на майно, єдиний податок, збір за паркування транспортних засобів та туристичний збір [53]. Органи місцевого самоврядування на основі законодавства і перспективних планів формування територіальних громад мають повноваження встановлювати ці податки. Водночас, єдиний податок та податок на майно є обов'язковими до запровадження, а збір за паркування та туристичний збір можуть бути впроваджені за рішенням місцевої влади [62, с. 103].

Податок на майно стягується з власників нерухомого майна та транспортних засобів і є важливим джерелом фінансування місцевих бюджетів для підтримки соціальних послуг та інфраструктурних проектів. Він складається з податку на нерухоме майно, транспортного податку та плати за землю. Єдиний податок, що сплачується на основі єдиної ставки для різних категорій платників, сприяє спрощенню оподаткування та зменшенню адміністративного навантаження на підприємців.

Збір за паркування встановлюється місцевими органами влади для фінансування інфраструктури паркувальних місць, а туристичний збір, що є важливим елементом розвитку туристичної інфраструктури, спрямовується на обслуговування туристів та підтримку цієї галузі. Основними суб'єктами місцевого оподаткування є фізичні та юридичні особи, які зобов'язані сплачувати податки, що є основою надходжень до місцевих бюджетів і сприяють розвитку бізнесу та підвищенню якості життя населення.

Об'єкти оподаткування включають майно, доходи та послуги, які підлягають обкладенню податками в межах певної території. Основними характеристиками місцевих податків і зборів є їх важливість як джерела фінансування місцевих бюджетів, що забезпечує економічну стабільність громад. Вони також можуть служити інструментом впливу на економічну

структуру та розвиток територіальних громад, сприяючи перерозподілу частини валового внутрішнього продукту для задоволення соціальних потреб населення.

Згідно з нормами Податкового кодексу України, місцеві податки та збори функціонують на основі кількох основних принципів, серед яких важливими є такі:

- Загальність оподаткування — це обов'язок кожного платника податків виконувати сплату місцевих податків і зборів відповідно до визначених норм законодавства.

- Принцип рівності перед законом — це гарантія однакового ставлення до всіх платників податків без дискримінації за ознаками національності, соціального статусу, релігійних переконань чи форми власності.

- Соціальна справедливість — встановлення ставок податків, що враховують платоспроможність громадян.

- Фіскальна достатність — потреба в такому рівні оподаткування, який дозволяє забезпечити відповідний баланс між доходами та витратами місцевих бюджетів.

- Економічність — оптимальність податкових ставок, що має забезпечувати ефективність функціонування системи податків, де витрати на адміністрування не перевищують надходження.

- Невідворотність відповідальності — запровадження санкцій за порушення податкових норм.

- Стабільність — зміни в податковій системі мають бути запроваджені не пізніше ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, а ставки податків і пільги повинні залишатися незмінними протягом року.

- Рівномірність та зручність сплати — необхідність забезпечення своєчасних надходжень до бюджету при зручному графіку сплати для платників. Єдиний підхід до визначення податків — чітка законодавча регламентація всіх основних елементів місцевого оподаткування.

- Встановлення та скасування податків — цей процес регулюється Податковим кодексом України і здійснюється Верховною Радою України та

органами місцевого самоврядування в межах їхніх повноважень, згідно з Конституцією та законами України [53].

Згідно з вищезазначеними принципами, місцеві податки і збори мають бути спроектовані відповідно до кількох вимог:

- Місцеві податки грають важливу роль у розвитку територіальних громад і задоволенні потреб місцевого населення [10, с. 234].

- Низька частка місцевих податків у загальних доходах бюджету на даному етапі розвитку системи вказує на стадію її формування.

- Недостатній зв'язок між рівнем податкового навантаження і якістю суспільних послуг, що надаються на рівні конкретних територій.

- Механізми планування, нарахування та сплати місцевих податків потребують значного вдосконалення.

- Неадекватність деяких податкових ставок не дозволяє стабільно забезпечувати фінансування місцевих бюджетів.

- Обмеженість повноважень органів місцевого самоврядування щодо встановлення власних податків знижує їх фінансову незалежність.

Місцеві податки є основою фінансової бази об'єднаних територіальних громад, і їх значення стає особливо важливим для зменшення залежності від централізованих фінансових потоків. Вони забезпечують органи місцевого самоврядування необхідними ресурсами для реалізації економічних і соціальних ініціатив на місцевому рівні, сприяючи розвитку територій та досягненню соціально-економічної рівноваги [7, с. 51].

Функції місцевого оподаткування можна класифікувати за кількома напрямками:

- 1) Регулятивна функція полягає в тому, що органи місцевого самоврядування мають можливість коригувати економічну ситуацію на території шляхом зміни ставок податків, що впливає на розвиток окремих галузей підприємництва.

2) Фіскальна функція забезпечує наповнення місцевих бюджетів, що дає змогу місцевим органам влади виконувати свої функції в умовах економічної самостійності.

3) Функція децентралізації дозволяє органам місцевого самоврядування мати більше ресурсів і повноважень, що підвищує їх спроможність ефективно вирішувати місцеві проблеми після реформи 2014 року.

4) Стимулююча функція забезпечується шляхом встановлення оптимальних податкових ставок, що стимулює підприємницьку активність, залучення інвестицій та економічне зростання на місцевому рівні.

5) Контролююча функція полягає в тому, що платники податків, будучи зацікавленими в ефективному використанні своїх коштів, підштовхують органи місцевого самоврядування до більш раціонального використання бюджетних ресурсів.

6) Функція спільного фінансування сприяє використанню місцевих податків для фінансування спільних проєктів, що має великий соціально-економічний ефект для кількох територіальних одиниць [28, с. 39].

Збільшення частки місцевих податків у складі доходів місцевих бюджетів несе низку позитивних наслідків:

- Зростання фінансової незалежності громад, що дозволяє їм значно більше впливати на свій розвиток.

- Покращення якості надання основних соціальних послуг через збільшення фінансування, що дозволяє розвивати інфраструктуру та покращувати умови життя населення.

- Сприяння розвитку місцевого бізнесу та залучення інвестицій, що сприяє створенню нових робочих місць і зростанню економіки.

- Підвищення прозорості у використанні бюджетних коштів, що зміцнює довіру громадян до місцевої влади та стимулює їх активну участь у розвитку територій.

- Підтримка місцевих соціальних програм і ініціатив, що дозволяє ефективно вирішувати проблеми малозабезпечених та інших вразливих верств населення.

Зростання частки місцевих податків і зборів у складі доходів місцевих бюджетів має велике значення для розвитку територіальних громад в Україні. Система місцевого оподаткування, яка включає різні види податків, таких як податок на майно, єдиний податок, транспортний податок, збір за паркування та туристичний збір, є важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності громади. Від цього залежить спроможність органів місцевого самоврядування ефективно виконувати свої функції, фінансувати соціальні програми, а також залучати інвестиції для розвитку інфраструктури.

Згідно з нормами Податкового кодексу України, місцеві податки та збори повинні відповідати ряду принципів, таких як загальність оподаткування, соціальна справедливість, фіскальна достатність і економічність. Це дозволяє забезпечити не лише фінансову стабільність на місцевому рівні, а й стимулювати економічний розвиток через оптимальне встановлення податкових ставок, сприяючи залученню інвестицій, розвитку бізнесу та створенню робочих місць.

Функції місцевого оподаткування можна поділити на кілька основних напрямків: регулятивну, фіскальну, стимулюючу, контролюючу та функцію спільного фінансування. Усі ці функції сприяють підвищенню ефективності використання податкових ресурсів на місцях, а також надають місцевим органам влади необхідні фінансові можливості для вирішення місцевих проблем.

Важливо зазначити, що оптимізація системи місцевих податків є ключовим етапом на шляху до підвищення фінансової незалежності територіальних громад. Для цього необхідно вдосконалювати механізми збору податків, залучати нові інструменти фінансування та підвищувати рівень податкової культури серед населення. Прогнозується, що збільшення частки місцевих податків у загальних доходах місцевих бюджетів дозволить покращити якість соціальних послуг, розвиток інфраструктури та загальний рівень життя громадян.

Отже, система місцевих податків і зборів має стратегічне значення для розвитку територіальних громад і їхньої економічної стабільності. Правильна організація цієї системи, а також вдосконалення існуючих механізмів адміністрування податків забезпечать ефективне використання місцевих фінансових ресурсів, що в свою чергу сприятиме сталому розвитку громад і досягненню соціально-економічної рівноваги. Підвищення частки місцевих податків і зборів у складі доходів місцевих бюджетів є важливим фактором, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток територіальних громад і підвищує ефективність місцевого управління.

1.2 Організаційні та правові засади функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні

У системі місцевого оподаткування однією з основних складових є місцеві податки та збори, які виступають важливим фінансовим інструментом для функціонування органів місцевого самоврядування. Актуалізація європейського вектора розвитку України сприяла активному розвитку інститутів місцевого самоврядування, що безпосередньо залежить від ефективності використання фінансових ресурсів, отриманих завдяки системі місцевих податків і зборів.

Нормативно-правова база місцевого оподаткування включає такі документи, як Конституція України, Бюджетний та Податковий кодекси, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», а також низку постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства фінансів, нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування.

Конституція України визначає, що органи місцевого самоврядування мають право встановлювати місцеві податки і збори на своїй території, закріплюючи основні принципи місцевого самоврядування [41]. Центральним нормативно-правовим актом у регулюванні місцевих податків є Податковий

кодекс України. У його розділі V «Місцеві податки та збори» прописано основні принципи їхнього запровадження та адміністрування.

Податковий кодекс України встановлює загальні рамки для функціонування місцевих податків і зборів, залишаючи конкретні параметри, зокрема ставки та об'єкти оподаткування, на визначення органів місцевого самоврядування, відповідно до потреб і специфіки конкретної громади. Він також визначає основні принципи оподаткування, однак дозволяє місцевій владі вирішувати ряд важливих питань на місцевому рівні.

Основні функції Податкового кодексу в контексті місцевого оподаткування включають:

- Визначення видів місцевих податків і зборів, що можуть бути введені на території місцевих громад.
- Регулювання правил і процедур щодо збору та сплати місцевих податків, зокрема визначення термінів, умов і методів сплати.
- Встановлення методології розрахунку податкових зобов'язань, визначення об'єктів оподаткування та розмірів ставок.
- Визначення умов надання податкових пільг і звільнень, що застосовуються на місцевому рівні.
- Регулювання процедур подачі скарг і оскарження рішень щодо місцевих податків і зборів.

Бюджетний кодекс України є ще одним важливим документом, який регулює фінансові відносини між центральними і місцевими бюджетами, а також встановлює основи місцевого оподаткування. Він забезпечує механізми перерозподілу фінансових ресурсів і визначає джерела надходжень до місцевих бюджетів.

Законодавчі акти, що стосуються місцевого самоврядування, визначають правовий статус громад, їхні повноваження та обов'язки у сфері місцевого оподаткування. Закони України, такі як «Про місцеві податки і збори», визначають види місцевих податків, правила їх нарахування і стягнення, а також

надають органам місцевої влади право встановлювати ставки та об'єкти оподаткування [53].

Закон України «Про місцеве самоврядування» визначає загальні принципи місцевого управління і роль місцевих рад у прийнятті рішень щодо податків і зборів на місцевому рівні [51]. Прийняття рішень щодо місцевих податків здійснюється виключно на пленарних засіданнях відповідних рад, як це передбачено пунктом 24 частини 1 статті 26 зазначеного Закону [31].

Організаційне забезпечення функціонування системи місцевого оподаткування здійснюється як на державному, так і на місцевому рівнях. Державні органи влади забезпечують загальне регулювання оподаткування, а органи місцевого самоврядування здійснюють безпосередню реалізацію цих процесів, визначаючи ставки податків згідно з місцевими умовами. Стаття 143 Конституції України закріплює право територіальних громад встановлювати місцеві податки та збори через свої представницькі органи [31].

Таким чином, система місцевого оподаткування в Україні є складною і багатоаспектною, з чітко визначеними законодавчими механізмами, що забезпечують ефективну взаємодію між центральними і місцевими органами влади в процесі справляння податків і зборів.

Місцеве самоврядування має ключове значення для забезпечення ефективності функціонування системи місцевого оподаткування. Основні функції органів місцевого самоврядування включають:

1) Встановлення ставок місцевих податків і зборів. Місцеві органи влади мають право визначати ставки податків для своїх територій.

2) Визначення об'єктів оподаткування. Відповідно до місцевих умов, органи влади встановлюють об'єкти оподаткування, такі як нерухоме майно, транспортні засоби, земельні ділянки.

3) Розподіл надходжень. Місцеве самоврядування вирішує, як розподіляти надходження від місцевих податків між бюджетними програмами, визначаючи пріоритети для таких сфер, як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура.

4) Збір податків. Виконавчі органи влади, підпорядковані відповідним радам, організовують збір податків та зборів, які надходять до місцевого бюджету.

5) Планування та бюджетування. Місцеві органи влади беруть участь у фінансовому плануванні і бюджетуванні на місцевому рівні.

6) Звітність та відкритість. Місцеві органи самоврядування зобов'язані надавати інформацію про місцеві податки і збори громадянам, забезпечуючи прозорість використання бюджетних коштів.

7) Контроль і нагляд. Місцеві органи влади здійснюють контроль за справлянням місцевих податків і зборів, встановлюючи механізми моніторингу і методичної допомоги для дотримання податкового законодавства.

8) Оптимізація податкової системи. Місцеве самоврядування має можливість удосконалювати систему місцевих податків, спрощуючи процедури збору податків.

9) Взаємодія з іншими органами влади. Місцеві органи самоврядування взаємодіють із центральними та регіональними органами для вирішення питань місцевого оподаткування і узгодження податкової політики [51; 60, с. 187].

Система місцевого оподаткування в Україні почала формуватися після прийняття в 1993 році Декрету Кабінету Міністрів «Про місцеві податки і збори», який визначав 16 видів податків і зборів і порядок їх обчислення [52]. У 1997 році система місцевих податків була змінена, що спричинило появу двох податків і 14 зборів. У 2004 році система була скорочена до двох податків і 12 зборів, а Податковий кодекс України 2010 року суттєво зменшив кількість місцевих податків і зборів.

Реформа децентралізації, що розпочалася в 2014 році, істотно змінила систему місцевого оподаткування, зокрема розширила повноваження органів місцевого самоврядування, перерахувала податки і збори, а також підвищила прозорість використання бюджетних коштів на місцевому рівні. З 1 січня 2015 року в Україні місцеві податки та збори включають два види податків (податок

на майно та єдиний податок) та два види зборів (туристичний збір і збір за паркування).

Завдяки реформам в Україні, система місцевого оподаткування зазнала значних змін, що дало можливість органам місцевого самоврядування розширити свої фінансові можливості та ефективніше управляти місцевими бюджетами. Прийняття Декрету Кабінету Міністрів «Про місцеві податки і збори» в 1993 році стало початковим етапом у формуванні сучасної системи місцевого оподаткування, визначивши види податків і зборів, що підлягали обчисленню. З того часу система місцевих податків і зборів кілька разів зазнавала змін, зокрема у 1997 та 2004 роках, коли було скорочено кількість податків і зборів.

Особливо значущими стали зміни, внесені в 2014 році в рамках реформи децентралізації, які суттєво змінили організацію та принципи функціонування місцевого оподаткування в Україні. Реформа дозволила органам місцевого самоврядування збільшити свої фінансові можливості, а також підвищити рівень прозорості в управлінні місцевими фінансами. Одним з важливих кроків стало розширення повноважень місцевих органів влади, які отримали можливість самостійно визначати ставки податків і зборів, враховуючи економічні умови та потреби своїх громад.

Система місцевих податків і зборів наразі включає два основні види податків: податок на майно та єдиний податок, а також два види зборів: туристичний збір і збір за паркування. Ці податки та збори є основними джерелами фінансування місцевих бюджетів, забезпечуючи стабільний потік коштів для фінансування соціальних і інфраструктурних проєктів на місцях. Проте, як і раніше, на місцевому рівні існують питання, що потребують вдосконалення, зокрема в частині оптимізації процесів адміністрування податків, забезпечення більшої прозорості збору податків та розширення податкової бази.

Отже, організаційно-правові засади функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні базуються на поєднанні законодавчої бази та

децентралізованого управління, що дозволяє територіальним громадам бути більш фінансово незалежними і спроможними ефективно реалізувати економічну політику на місцевому рівні. Продовження розвитку цієї системи, з урахуванням міжнародного досвіду та актуальних змін в економіці, сприятиме зміцненню фінансової стабільності територіальних громад та підвищенню якості надання соціальних послуг населенню.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дипломної роботи досліджено концептуальні основи системи місцевих податків і зборів, а також їх роль у забезпеченні фінансової стійкості територіальних громад в умовах сучасної економічної та правової ситуації в Україні. Система місцевих податків і зборів є важливим інструментом фінансування місцевих бюджетів, що забезпечує розвиток громад, сприяє економічній стабільності та ефективному управлінню на місцевому рівні.

Визначено, що концептуальними основами місцевого оподаткування є принципи справедливості, ефективності, прозорості та дотримання законності в процесі нарахування та збору податків. Важливим є забезпечення балансу між централізованими та децентралізованими податковими надходженнями, що дозволяє територіальним громадам не тільки бути фінансово незалежними, але й мати можливість самостійно визначати рівень і напрямок розвитку місцевих бюджетів.

Функції місцевих податків і зборів включають фінансування місцевих програм, підтримку соціальних та інфраструктурних проектів, забезпечення розвитку економіки регіону, а також стимулювання підприємницької діяльності. Місцеві податки, зокрема податок на майно, транспортний податок, єдиний податок, туристичний збір, відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності на рівні місцевих громад.

Що стосується правових та організаційних засад функціонування системи місцевих податків в Україні, то визначено, що ключову роль у регулюванні цієї системи відіграють Конституція України, Податковий і Бюджетний кодекси, а також закони, які регламентують правовий статус органів місцевого самоврядування. За умов децентралізації органи місцевого самоврядування отримали розширені повноваження в частині встановлення місцевих податків і зборів, що значно збільшило їхню здатність до формування та реалізації економічної політики на місцевому рівні.

Законодавча база, яка регулює місцеве оподаткування, зазнала значних змін протягом останніх років, зокрема в процесі децентралізації, що дозволило місцевим громадам значно посилити свої фінансові можливості та ресурси для розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

У першому розділі дипломної роботи здійснено поглиблене дослідження концептуальних основ системи місцевих податків і зборів, що є ключовим елементом фінансової стійкості територіальних громад. Досліджено, як система місцевого оподаткування забезпечує ефективне функціонування місцевих бюджетів, сприяє розвитку економічної інфраструктури та підтримує соціальні програми.

Визначено, що основою цієї системи є принципи справедливості, ефективності, прозорості та законності, які мають бути дотримані при встановленні та зборі податків. Досліджено, як важливо забезпечити баланс між централізованими і децентралізованими податковими надходженнями, оскільки це дозволяє місцевим органам влади не тільки бути фінансово незалежними, а й самостійно регулювати податкову політику відповідно до потреб місцевого розвитку.

Розглянуто функції місцевих податків і зборів, серед яких найважливішими є забезпечення фінансування місцевих соціальних та інфраструктурних проєктів, стимулювання підприємницької діяльності та підтримка економічного розвитку регіонів. Особливу роль у цьому контексті відіграють податок на майно, транспортний податок, єдиний податок та

туристичний збір, які є основними джерелами фінансування для місцевих громад.

Правові та організаційні засади функціонування системи місцевих податків були охарактеризовані через аналіз Конституції України, Податкового та Бюджетного кодексів, а також інших законів, що регламентують діяльність органів місцевого самоврядування. Підкреслено, що з процесом децентралізації органи місцевого самоврядування отримали більші повноваження у визначенні податкових ставок та зборів, що сприяло покращенню їх здатності впливати на розвиток місцевих бюджетів.

Законодавчі зміни, які відбулися в Україні після початку децентралізації, дозволили значно посилити фінансові можливості місцевих громад. Це сприяло покращенню якості інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг, що є ключовими для забезпечення сталого розвитку територій.

У підсумку, перший розділ підтверджує важливість правильно організованої і функціонуючої системи місцевих податків і зборів для забезпечення фінансової стійкості територіальних громад. Дотримання принципів управління, ефективне використання фінансових ресурсів і постійне вдосконалення законодавчої бази є необхідними умовами для стабільного і сталого розвитку місцевих громад, що допомагає їм успішно адаптуватися до економічних і соціальних викликів сучасного світу.

Таким чином, перший розділ роботи засвідчує важливість правильно організованої системи місцевих податків і зборів для фінансової стійкості територіальних громад. Виконання функцій місцевими органами влади, чітке дотримання принципів і норм законодавства, а також ефективне управління фінансовими ресурсами дозволяють громадам не тільки стабільно функціонувати, але й розвиватися в умовах сучасних економічних викликів.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА РАХУНОК СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

2.1 Загальні тенденції формування фінансової стійкості територіальних громад та роль єдиного податку у цьому процесі

Процеси бюджетної децентралізації в Україні, які відбуваються в рамках системи місцевого самоврядування, створюють сприятливі умови для більш ефективного використання фінансових ресурсів регіонів, сприяючи розвитку місцевого бізнес-середовища. Важливу роль у цьому контексті відіграє спрощена система оподаткування, що, незважаючи на наявність низки проблем, які потребують вирішення на рівнях законодавства та економіки, надає подвійні переваги. Зокрема, йдеться як про збільшення доходів місцевих бюджетів за рахунок надходжень від єдиного податку, так і про розширення можливостей для діяльності малого підприємництва [9, с. 221]. Аналіз ролі єдиного податку у структурі доходів місцевих бюджетів дозволяє виявити основні проблеми його адміністрування в Україні.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів
за 2021 та 2023 років, млн грн. [20]

Показники	Роки	
	2021	2023
Доходи місцевих бюджетів, всього	580699,1	652609,1
Податкові надходження, в т.ч.	346713,1	434540,9
Місцеві податки та збори, що сплачуються у доходи місцевих бюджетів	89896,5	100008,7
Питома вага місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів (%)	15,5	15,3
Питома вага місцевих податків і зборів у податкових надходженнях (%)	25,9	23,0

За даними Таблиці 2.1, загальний обсяг доходів місцевих бюджетів зріс з 580699,1 млн грн у 2021 році до 652609,1 млн грн у 2023 році, що свідчить про зростання на 71910 млн грн порівняно з 2021 роком. На динаміку зростання доходів стало негативне економічне вплив пандемії COVID-19 на фінансові показники країни.

Щодо зменшення доходів місцевих бюджетів у 2023 році, це можна пояснити кількома факторами, серед яких варто виділити:

- сповільнення економічної активності, спричинене інфляцією, коливаннями валютного курсу та підвищенням цін на сировинні ресурси, що вплинуло на підприємницьку діяльність та споживчий попит, а отже, і на податкові надходження;
- зміни в податковій політиці, зокрема зниження ставок податків або проведення реформ в податковій системі;
- політична та економічна нестабільність, яка спричинила збільшення безробіття та міграції населення;
- структурні трансформації в економіці та зміни в обсягах підприємницької діяльності [25, с. 87].

Таблиця 2.1 також демонструє зміни в податкових надходженнях до місцевих бюджетів. Протягом аналізованого періоду (2021 та 2023 роки) вони збільшились з 346713,1 млн грн до 434540,9 млн грн, що є приростом на 87827,8 млн грн. При цьому частка податкових надходжень у структурі загальних доходів місцевих бюджетів знизилася з 26,2% у 2021 році до 21,2% у 2023 році. Основними причинами цього є зміни в податковій політиці, збільшення витрат на соціальні програми та зростання інших видів доходів, таких як дотації від держави або податок на майно.

Протягом 2019-2023 років місцеві податки та збори показують стійку тенденцію до зростання. Зокрема, їх обсяг збільшився з 61025,7 млн грн у 2019 році до 84305,0 млн грн у 2023 році, що становить приріст на 23279,3 млн грн. Частка місцевих податків і зборів у загальних доходах місцевих бюджетів становить відповідно 15,5% до 15,3%. Це скорочення пов'язане з економічною

нестабільністю, спричиненою як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, зокрема пандемією та необхідністю урядової підтримки економіки.

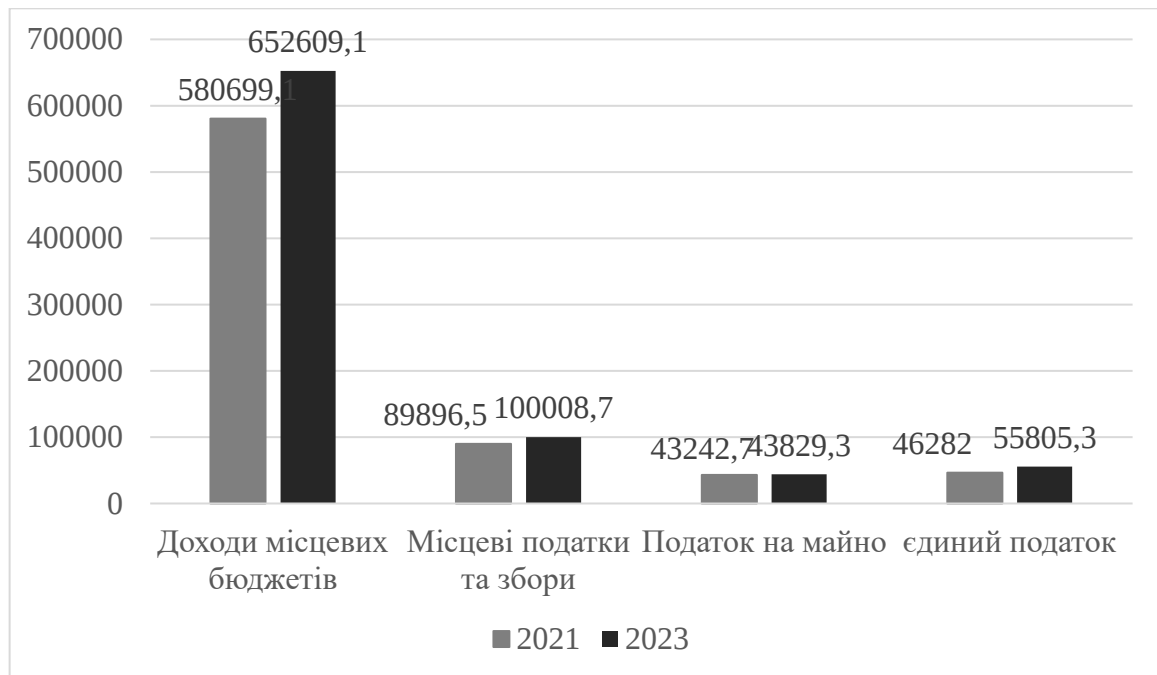

Рис.2.1.Динаміка місцевих податків і зборів України за 2019-2023 роки, млн грн [20]

Дані рис. 2.1 також показують динаміку місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів у 2021 та 2023 роках . Зокрема, їх обсяг зріс з 580699 млн грн у 2021 році до 652609,1 млн грн у 2023 році. Найбільшу частку в структурі місцевих податків займають єдиний податок та податок на майно. За цей період податок на майно зріс з 43242,7 млн грн у 2021 році до 43829,3 млн грн у 2023 році, що становить приріст на 17 661,8 млн грн. Єдиний податок зріс з 46282 млн грн у 2021 році до 55805,3 млн грн у 2023 році.

Що стосується збору за місця для паркування та туристичного збору, ці податки мають незначну частку в загальних доходах місцевих бюджетів. Частка збору за паркування коливається між 0,01% та 0,02%, при цьому найвищий показник спостерігався у 2021 році – 127,0 млн грн, а у 2023 році 151,3 млн грн. Коливання збору за паркування можуть бути пов'язані зі змінами в податковій політиці, тарифах на паркування, попиті на транспортні послуги та загальною економічною ситуацією в регіоні.

Загалом, позитивна динаміка туристичного збору за останні п'ять років відзначається стабільним зростанням, зокрема в період 2019-2022 років, коли цей показник збільшився на 153,2 млн грн, від 90,7 млн грн до 243,9 млн грн. Однак у 2023 році відбулося зменшення збору до 186,4 млн грн. Ці зміни можна пояснити підвищенням вартості туристичних послуг, вдосконаленням механізмів збору, розвитком інфраструктури та збільшенням кількості туристів. Для детальнішого аналізу місцевих податків і зборів в складі сукупних доходів бюджету було обрано бюджет Білобожницької територіальної громади (ТГ).

Аналіз динаміки та структури місцевих податків і зборів у бюджеті Білобожницької ТГ за 2021–2023 роки дозволяє зробити висновок про позитивну тенденцію до зростання фінансових надходжень. Загальний обсяг доходів місцевого бюджету зріс із 26,61 млн грн у 2021 році до 32,41 млн грн у 2023 році, що свідчить про приріст на 5,80 млн грн. При цьому податкові надходження збільшились на 6,32 млн грн, досягнувши 18,26 млн грн у 2023 році. Зокрема, обсяги місцевих податків і зборів зросли з 4,62 млн грн у 2021 році до 7,00 млн грн у 2023 році, забезпечуючи приріст на 2,38 млн грн. Частка місцевих податків і зборів у загальній структурі доходів бюджету варіювалася від 17,36% до 21,60%, зростаючи на 4,24%. Однак частка цих податків у податкових надходженнях зменшилась на 16,94%, досягнувши 21,75% у 2023 році.

Подальший аналіз структури місцевих податків і зборів демонструє, що ключовим елементом є податок на майно. За період 2021–2023 років обсяг цього податку зріс на 2,10 млн грн, досягнувши 4,65 млн грн, що становить 14,35% загальних доходів місцевого бюджету. Єдиний податок, що також є важливим джерелом, зріс на 0,28 млн грн, досягнувши 2,34 млн грн у 2023 році.

Водночас відсутність таких надходжень, як туристичний збір і збір за місця для паркування, свідчить про специфіку економічного розвитку громади. Це може бути пояснено наступними факторами: недостатнім розвитком туристичної інфраструктури, фінансовою нестабільністю регіону, значним податковим навантаженням на суб'єкти господарювання та наявністю альтернативних джерел надходжень, що знижують потребу у впровадженні додаткових зборів.

Політичні чинники також можуть відігравати роль у відсутності цих видів зборів [6].

Таблиця 2.3

**Динаміка обсягів єдиного податку
Білобожницької сільської територіальної громади , млн грн [6]**

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Приріст 2023 р. до 2019 р., (+/-)
Доходи бюджету, всього	21,0	23,4	83,0	123,2	119,7	98,7
Податкові надходження	7,5	7,8	32,0	79,1	84,3	76,8
Місцеві податки і збори, всього	3,2	3,2	10,3	14,2	17,5	14,3
Єдиний податок, всього	1,4	1,6	5,0	5,5	6,3	4,9
Питома вага єдиного податку у місцевих податках, %	46,09	49,6	48,9	39,07	36,08	-10,01

Динаміка і структура доходів, що відображені у звіті за 2024 рік, підтверджують стабільний рівень перевиконання планових показників. Зокрема, дохідна частина загального фонду бюджету за перші 9 місяців 2024 року виконана на 77,7%. Найбільшу частку у структурі податкових надходжень займає податок на доходи фізичних осіб, який забезпечив 23,92 млн грн доходів, що перевищує заплановані обсяги на 3,03 млн грн. Це свідчить про позитивну динаміку податкових надходжень, зокрема завдяки діяльності основних платників, таких як бюджетні установи, ПАП «Дзвін» та інші суб'єкти господарювання [6].

Фінансова політика Білобожницької ТГ демонструє позитивну динаміку доходів та ефективне управління місцевими податками і зборами, що є основою для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку громади.

Аналіз динаміки доходів бюджету Білобожницької ТГ за 2019–2023 роки свідчить про збільшення загальних доходів на 98,7 млн грн, із 21,0 млн грн у 2019

році до 119,7 млн грн у 2023 році. Податкові надходження зросли на 76,8 млн грн, тоді як місцеві податки і збори забезпечили приріст на 14,3 млн грн.

Єдиний податок відіграє ключову роль у формуванні доходної бази місцевих бюджетів, забезпечуючи їхню фінансову стабільність. За аналізований період (2019–2023 роки) спостерігалася позитивна динаміка надходжень цього податку. Проте частка єдиного податку в загальних доходах місцевих бюджетів залишається помірною, що відображає структуру економічної активності на місцевому рівні.

За період 2019–2023 років надходження від єдиного податку зросли з 1,4 млн грн у 2019 році до 6,3 млн грн, що відповідає приросту в 4,9 млн грн. Питома вага цього податку у структурі місцевих податків коливається в межах 46,09 % у 2019 році до 36,08 у 2023 році.

Загалом, динаміка надходжень єдиного податку у сукупних доходах місцевих бюджетів свідчить про стабільний потенціал цього податку як важливого джерела фінансування для місцевих громад. У Білобожницькій ТГ єдиний податок демонструє значну роль у формуванні дохідної частини бюджету. Тенденції, що спостерігаються в Україні, підтверджують значущість єдиного податку для фінансової стійкості територіальних громад.

Проте існуючі проблеми, такі як відсутність значних надходжень від туристичного збору та збору за паркування, є ознакою специфіки економічного розвитку громади, що вимагає змін у стратегії збору податків. Для покращення цих показників необхідно створити умови для розвитку туристичної інфраструктури та запровадити дієві механізми збору, що дозволить громадам диверсифікувати джерела доходів.

Отже, єдиний податок залишається важливим інструментом забезпечення фінансової стійкості місцевих громад, проте для підвищення ефективності його адміністрування та зростання надходжень необхідно створити сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу. Це дозволить не тільки покращити фінансові показники на рівні Білобожницької ТГ, але й сприятиме загальному розвитку фінансової системи місцевих громад в Україні.

2.2 Аналіз надходжень податку на майно у сукупних доходах територіальної громади

Організація системи місцевого оподаткування відіграє важливу роль у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад, оскільки надходження від місцевих податків і зборів формують вагому частку дохідної частини місцевих бюджетів. Ці надходження є основним інструментом економічного регулювання, що сприяє фінансовій стабільності громад та реалізації соціальних і інфраструктурних проєктів.

Основним джерелом наповнення місцевих бюджетів виступає податок на майно, що охоплює такі складові, як податок на нерухоме майно, транспортний податок і плата за землю. Зокрема:

- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, стягується із власників житлової та нежитлової нерухомості;
- Транспортний податок сплачується власниками легкових автомобілів, вартість яких перевищує встановлені законодавством розміри;
- Плата за землю накладається на власників земельних ділянок або землекористувачів, які орендують комунальні чи державні землі [16].

Аналіз динаміки податку на майно, відображений у таблиці 1, свідчить про його значний внесок у формування дохідної частини місцевих бюджетів.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура податку на майно у доходах бюджету Білобожницької сільської територіальної громади за період 2019–2023 років [16]

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Приріст 2023 р. до 2019 р., (+/-)
Доходи місцевих бюджетів, всього	21,0	23,4	83,0	123,2	119,7	98,7
Місцеві податки та збори, всього	3,2	3,2	10,3	14,2	17,5	76,8
Податок на майно, всього	1,7	1,6	5,2	8,6	11,2	9,5
Питома вага податку на майно у доходах бюджету, %	8,1	6,8	6,3	6,9	9,4	1,3

Дані свідчать, що за аналізований період обсяги надходжень податку на майно збільшилися на 9,5 млн грн. Це свідчить про його значний потенціал як стабільного джерела фінансування місцевих бюджетів. Складові податку на майно мають різну динаміку. Податок на майно є ключовим джерелом формування доходів місцевих бюджетів. Його подальший розвиток залежить від політики місцевих органів влади, зокрема щодо стимулювання економічної активності у громадах та оптимізації оподаткування [16].

Податок на майно є вагомим джерелом доходів для місцевих бюджетів, зокрема для бюджету Білобожницької територіальної громади (ТГ). Його значущість визначається часткою в структурі доходів, яка протягом аналізованого періоду коливалася від 8,1% до 9,4%, демонструючи стабільну позитивну динаміку. Зокрема, надходження цього податку зросли з 1,7 млн грн у 2019 році до 11,2 млн грн у 2023 році, що становить приріст у 9,5 млн грн.

Земельний податок є стабільним джерелом доходів, оскільки сплата цього податку є обов'язковою для власників і користувачів земельних ділянок. Відповідно, він забезпечує регулярні надходження до місцевого бюджету. Земельний податок сприяє справедливому розподілу фінансового навантаження серед власників землі. Це дозволяє громадам ефективно управляти земельними ресурсами та стимулювати раціональне використання земель. Чим більші надходження від земельного податку, тим менша залежність громади від державних субвенцій і дотацій, що сприяє фінансовій автономії та самостійності органів місцевого самоврядування.

Аналіз окремих компонентів податку на майно свідчить про значну роль плати за землю, яка становила основу цих надходжень. За період 2019–2023 років обсяги цього податку зросли з 802,6 тис грн до 9237,3 тис грн, що забезпечило приріст у 11,5 разів.(табл.2.6)

Податок на нерухоме майно, що не включає земельні ділянки, є одним із важливих джерел формування доходів місцевих бюджетів України. Аналіз динаміки цього податку за період 2019–2023 років у Білобожницькій сільській

ТГ свідчить про його позитивний вплив на фінансову стабільність громад, незважаючи на порівняно невелику питому вагу у структурі доходів.

Таблиця 2.5

Динаміка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки

Білобожницької сільської ТГ за 2019–2023 роки, тис грн [20]

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Приріст 2023 р. до 2019 р., (+/-)
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості	6,9	-	16,2	7,3	10,0	3,1
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості	6,3	7,6	49,4	31,5	120,3	114
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості	104	73,1	206,8	102,5	385,4	281,4
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості	126,4	83,8	241,2	332,7	559,6	433,2
Податок на майно, всього	1729,8	1630,2	5287,5	8694,3	11201,8	9427

Протягом 2019–2023 років загальна сума надходжень від податку на майно зросла від 1729,8 тис грн досягнувши 11201,8 тис грн у 2023 році. Основним джерелом цих надходжень є платежі від нежитлової нерухомості, сплачені юридичними особами, сума якого зросли на 433,2 тис грн. і досягли у 2023 році 559,6 тис .грн.

Податок на житлову нерухомість, сплачений фізичними особами, продемонстрував менш виражене зростання (+114 тис рн), із суттєвим спадом у 2022 році до 102,5тис грн. Це свідчить про вплив економічних та соціальних чинників на сплату цього виду податків. Позитивна динаміка податку на нежитлову нерухомість підтверджує важливість розвитку інституційного сектору для забезпечення сталих доходів місцевих бюджетів. Таким чином, підвищення ефективності адміністрування податку на нерухоме майно

сприятиме збільшенню фінансової спроможності місцевих бюджетів та реалізації соціально-економічних програм [20].

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості є незначним у структурі доходів бюджету Білобожницької сільської ТГ становить 6,9 тис грн у 2019 році до 10,0 тис грн у 2023р.

Ще одним важливим видом податку на майно є плата за землю, яка включає земельний податок та орендну плату з юридичних і фізичних осіб. Динаміка та структура цього податку у доходах Білобожницької сільської ТГ за період 2019-2023 рр. наведена в таблиці 2.6.

Плата за землю є ключовим компонентом місцевих податків і зборів, який забезпечує вагомий внесок у формування дохідної частини місцевих бюджетів. Вона охоплює земельний податок та орендну плату, які сплачуються як юридичними, так і фізичними особами. Дані про динаміку і структуру цього джерела доходів за 2019–2023 роки наведені у таблиці 2.6

Таблиця 2.6

Динаміка та структура плати за землю у доходах місцевих бюджетів України
(2019–2023 роки), млн грн [21]

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Приріст 2023 р. до 2019 р., (+/-)
Земельний податок з юридичних осіб	707,8	561,3	800,3	796,9	803,8	96,0
Орендна плата з юридичних осіб	548,7	580,5	2951	5907,5	7224,2	6675,5
Земельний податок з фізичних осіб	94,8	232,1	624,3	1080,3	1433,5	1338,7
Орендна плата з фізичних осіб	103,2	91,7	390,7	410,3	633,5	530,3
Податок на майно, всього	1729,8	1630,2	5287,5	8694,3	11201,8	9427

Аналіз таблиці свідчить, що протягом 2019–2023 років надходження земельного податку від юридичних осіб демонстрували стабільне зростання з 707,8 тис грн до 803,8 тис грн. Проте у 2022 році відбулося зниження до 796,9 тис грн. Основним фактором такого скорочення є соціально-економічні

труднощі, спричинені бойовими діями та окупацією окремих територій України, що призвело до коригування податкового законодавства.

Обсяг земельного податку з фізичних осіб суттєво зріс за досліджуваний період від 94,8 тис грн до 1433,5 тис грн.

У структурі плати за землю домінуючу роль відіграє орендна плата з юридичних осіб, яка протягом аналізованого періоду забезпечувала значний обсяг надходжень до бюджету громади. У 2023 році цей показник досяг свого максимуму – 7224,2 тис грн. Водночас, земельний податок з фізичних осіб формував незначну частку доходів місцевих бюджетів, варіюючись від 94,8 тис грн до 1433,5 тис грн.

Транспортний податок є специфічним джерелом наповнення місцевих бюджетів, однак його внесок у загальну структуру доходів залишається незначним. За період 2019–2023 років спостерігалось суттєве скорочення надходжень від транспортного податку, що зумовлено зменшення кількості транспортних засобів, які підлягають оподаткуванню, та відсутність змін у ставках податку.

Таблиця 2.7

Динаміка транспортного податку у доходах Білобожницької сільської ТГ (2019–2023 роки), млн грн [20]

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Транспортний податок з фізичних осіб	25,2	-	-	-	-
Транспортний податок з юридичних осіб	6,2	-	7,7	25,0	31,2
Податок на майно, всього	1729,8	1630,2	5287,5	8694,3	11201,8

На рівні Білобожницької сільської територіальної громади транспортний податок має обмежене значення у структурі місцевих доходів. Протягом аналізованого періоду транспортний податок з юридичних осіб зріс з 6,2 тис грн до 31,2 тис грн у 2023 році, а надходження від фізичних осіб було тільки у 2019 році і становило 25,2 тис грн.

Зростання надходжень у 2023 році може бути зумовлене кількома причинами:

1. Збільшенням кількості транспортних засобів, які підлягають оподаткуванню.
2. Впровадженням нових регламентів щодо оподаткування на місцевому рівні.
3. Зростанням фінансових потреб громади, включаючи необхідність покриття бюджетного дефіциту.
4. Фінансуванням інфраструктурних проєктів, таких як ремонт доріг.

Попри позитивні тенденції, система адміністрування транспортного податку має значні проблеми:

- Недостатність автоматизації процесів адміністрування.
- Складнощі в оцінюванні транспортних засобів.
- Наявність правових прогалин, які дозволяють уникати оподаткування.

Таким чином, податок на майно є важливим складовим елементом фінансової стійкості місцевих громад, зокрема на прикладі Білобожницької ТГ. Аналіз надходжень від цього податку вказує на його вагому роль у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. Виявлені динамічні зміни, зокрема в сфері плати за землю, податку на нерухоме майно та транспортного податку, відображають реальні тенденції розвитку місцевого оподаткування.

Протягом періоду 2019-2023 років, значне зростання показників сплати податків на майно на національному рівні, зокрема зростання плати за землю та податку на нерухоме майно, демонструє стабільну динаміку у сприянні фінансовій стійкості громад. Однак, незважаючи на загальні позитивні тенденції, певні труднощі, зокрема в механізмах адміністрування транспортного податку, вказують на необхідність вдосконалення існуючих практик. Зокрема, підвищення рівня автоматизації адміністрування податків, особливо транспортного, дозволить знизити адміністративні витрати та підвищити точність розрахунків.

Податок на нерухоме майно, яке не включає земельні ділянки, хоча й має меншу питому вагу, демонструє стабільне зростання і сприяє значному наповненню місцевих бюджетів. Однак для подальшого підвищення ефективності цієї системи необхідно також звернути увагу на вдосконалення системи оцінки майна та реалізацію соціально справедливих підходів у податковому адмініструванні.

Особливе значення має плата за землю, яка є основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів. Зростання надходжень за цей податок є результатом як змін у законодавстві, так і зростання ринкової вартості земельних ділянок. Разом з тим, на прикладі Білобожницької ТГ спостерігається певний спад у земельному податку з юридичних осіб, що є результатом економічних труднощів та змін у структурі власності.

Незважаючи на зниження надходжень від окремих видів податку, загальні тенденції свідчать про їхню важливість як джерела фінансування місцевих бюджетів, що дозволяє громадам ефективно реалізовувати соціальні програми та інфраструктурні проєкти. Подальше вдосконалення податкових механізмів і більш активне використання ресурсного потенціалу земель і нерухомості в межах громад сприятимуть ще більшому зміцненню фінансової стійкості місцевих органів самоврядування.

Отже, для підвищення ефективності надходжень транспортного податку необхідно вдосконалити механізми адміністрування, зокрема через цифровізацію процесів і оптимізацію обліку транспортних засобів. Це дозволить збільшити фіскальний потенціал транспортного податку, зберігаючи його соціальну прийнятність.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дипломної роботи проведено аналіз сучасних умов формування фінансової стійкості територіальних громад через систему місцевих податків і зборів на прикладі Білобожницької об'єднаної територіальної громади (ТГ). Дослідження дозволило виявити такі ключові аспекти:

- Роль єдиного податку у забезпеченні фінансової стійкості. Аналіз показав, що єдиний податок відіграє важливу роль у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів. У структурі доходів Білобожницької ТГ частка єдиного податку стабільно зростає, що свідчить про позитивний вплив малого та середнього бізнесу на фінансову спроможність громади. Надходження від єдиного податку забезпечують стабільність фінансування поточних витрат та інфраструктурних проєктів, створюючи умови для соціально-економічного розвитку громади.

- Динаміка та структура податку на майно. Податок на майно є другим за значенням джерелом доходів у Білобожницькій ТГ. Його складові — податок на нерухоме майно, транспортний податок і плата за землю — забезпечують значну частку сукупних надходжень. Найбільший внесок у формування бюджету громади робить плата за землю, яка демонструє стабільне зростання. Водночас транспортний податок, незважаючи на незначні обсяги надходжень, також має потенціал для розвитку за рахунок удосконалення його адміністрування.

Загальні тенденції свідчать про поступове зростання фінансової стійкості громади завдяки стабільним надходженням від місцевих податків.

Основними проблемами залишаються нерівномірність у структурі доходів, недостатнє використання потенціалу податку на майно та низький рівень автоматизації адміністрування.

Дослідження другого розділу також показало, що роль місцевих податків у фінансовій стійкості територіальних громад значно зростає в умовах економічної нестабільності та обмежених ресурсів. Білобожницька ТГ, як приклад, демонструє, як ефективно управління податковими надходженнями,

особливо через єдиний податок і податок на майно, сприяє забезпеченню стабільних фінансових потоків та підтримці соціально-економічних ініціатив на місцевому рівні.

Проте, попри позитивні тенденції, існують значні виклики, які потребують вирішення для подальшого підвищення ефективності місцевого оподаткування. Зокрема, важливо зосередитися на перегляді структури доходів, яка залишається досить залежною від обмеженого кола податків, таких як плата за землю та єдиний податок. Це вимагає диверсифікації джерел надходжень та впровадження нових механізмів, що дозволяють оптимізувати використання наявних ресурсів та залучати додаткові фінанси для розвитку громади.

Окремої уваги потребує питання підвищення автоматизації та цифровізації процесів адміністрування податків. Запровадження сучасних технологій для обліку, збору та контролю за податковими надходженнями може значно знизити адміністративні витрати, зменшити рівень корупції та підвищити точність обчислень. Водночас необхідно вжити заходів для розширення бази оподаткування та забезпечення більш справедливого і ефективного використання земельних ресурсів.

Враховуючи вищезазначені фактори, можна стверджувати, що систематична робота над удосконаленням місцевих податків і зборів забезпечить стабільний розвиток Білобожницької ТГ, а також посилить її фінансову спроможність, що дозволить створити сприятливі умови для покращення життя громадян та розвитку інфраструктури. Рекомендації щодо оптимізації податкових механізмів є важливими для подальшого підвищення ефективності використання податкових надходжень і сприяють розвитку сталого місцевого самоврядування в Україні.

Загалом, результати другого розділу демонструють, що система місцевих податків і зборів має значний вплив на забезпечення фінансової стійкості Білобожницької ТГ. Впровадження запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність використання податкових надходжень, сприяючи стабільності та розвитку громади.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Зарубіжний досвід системи місцевих податків і зборів та можливість його застосування в Україні

Місцеві податки та збори в Україні займають ключову роль у фіскальній системі держави, будучи важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів та інструментом регулювання фінансової політики. Прийняття Податкового кодексу України, а також численні реформи у податковій та митній сферах, значно трансформували структуру місцевого оподаткування. Це призвело до скасування деяких податків і зборів, таких як комунальний податок, ринковий збір та плата за видачу дозволів на розміщення торгових об'єктів, які раніше становили значну частину місцевих доходів.

У відповідь на ці зміни було введено нові фіскальні механізми, зокрема податок на нерухоме майно, що відрізняється від земельного податку, збір за паркування, єдиний податок та туристичний збір. Проте, система місцевих податків і зборів в Україні залишається незавершеною, оскільки вона не повністю відповідає вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування. Однією з основних проблем є те, що чинне законодавство не завжди враховує фінансову спроможність платників податків, що може знижувати ефективність стимулюючого впливу податків. Це ставить під сумнів відповідність принципам єдності, повноти та прозорості в бюджетному процесі.

Таким чином, система місцевого оподаткування в Україні потребує подальшого розвитку та адаптації до міжнародних стандартів. Місцеві податки є важливим компонентом фінансової автономії місцевого самоврядування не тільки в Україні, а й у країнах з розвиненою економікою. Наприклад, у Франції частка місцевих податків становить 40% від загальних надходжень до місцевих бюджетів, у Данії — 52%, у Німеччині — 47%, в Японії — 34%, в Швейцарії —

45%, в Іспанії — 33%, у Великобританії — 37%, у Фінляндії — 33%, в Норвегії — 42%, у Сполучених Штатах Америки — 60%, в Австрії — 73%. Крім того, багато країн мають розвинену систему місцевих податків: у Франції їх більше 40, у Німеччині — 55, в Італії — близько 60, в Бельгії — приблизно 100 [1, с. 9].

На відміну від розвинутих держав, в країнах, що перейшли від соціалістичної економічної системи, частка місцевих податків у загальній структурі доходів місцевих бюджетів залишається відносно низькою. У розвинених країнах місцеві податки класифікуються за кількома категоріями: власні податки, надбавки до державних податків, плата за комунальні послуги та екологічні податки. Власні місцеві податки встановлюються місцевими органами влади і застосовуються в межах окремих громад. Це можуть бути як прямі (наприклад, податок на майно, земельний податок, особистий податок на дохід), так і непрямі податки, такі як місцеві акцизи.

Надбавки до державних податків, у свою чергу, становлять значну частину доходів місцевих бюджетів. Крім того, місцеві органи можуть встановлювати плати за надання послуг, таких як електроенергія, водопостачання, газ, зв'язок тощо. Екологічні податки сприяють виконанню екологічної політики та стимулюють впровадження екологічно чистих технологій.

Місцеві податки запроваджуються на різних рівнях місцевого самоврядування, і їх види можуть відрізнятися залежно від законодавства кожного регіону або країни. Так, у США місцеві податки встановлюються на рівні штатів, у Швейцарії — кантонами та громадами, у Франції — комунами, регіонами та департаментами [18, с. 136].

Особливою рисою системи місцевих податків у більшості країн з розвинутою економікою є її регресивний характер. Це означає, що частка податків у відношенні до доходу зменшується при збільшенні доходу платника податків. Проте в окремих країнах (наприклад, у США, Норвегії, Іспанії, Франції, Канаді та Швеції) застосовуються прогресивні ставки податків, коли підвищення доходів веде до зростання податкового навантаження [6, с. 67].

У сучасних умовах місцеве оподаткування в європейських країнах базується на кількох ключових принципах, які сприяють його ефективності. Це, зокрема, принцип справедливого розподілу податкового тягара, який передбачає стягнення податків з урахуванням платоспроможності громадян, що дозволяє уникати надмірного навантаження на соціально вразливі групи населення. Прозорість податкової системи сприяє зниженню рівня ухилення від сплати податків та підвищенню податкової культури. Право місцевих органів на коригування податків дає змогу оперативно реагувати на зміни економічної ситуації, а еластичність системи дозволяє адаптувати податкову політику до поточних умов. Врахування інтересів соціально вразливих груп сприяє зменшенню економічної нерівності.

Ці принципи наочно демонструє система місцевих податків у Франції, де вони відіграють важливу роль у фінансуванні місцевих бюджетів та забезпеченні необхідних послуг для населення. Франція має розвинену систему розподілу податкових надходжень між центральним та місцевим рівнями, що дозволяє громадам забезпечувати самофінансування та уникати бюджетних дефіцитів. Основні місцеві податки у Франції включають земельний податок на незабудовані ділянки, професійний податок, земельний податок на забудовані ділянки та податок на житло, що складають значну частину доходів місцевих бюджетів [44, с. 193].

Іспанія демонструє специфічний підхід до організації місцевого оподаткування, що ґрунтується на трирівневій системі: федеральному, регіональному та місцевому. У межах цієї структури важливими компонентами є регіональні податки, серед яких можна відзначити податок на власність, податок на спадщину, а також спеціальні податки на ігрову діяльність, наприклад, на бінго, та на водопостачання. Протягом року понад 12% доходів регіональних бюджетів формуються за рахунок майнових податків, зокрема податку на спадщину та податку на власність [27, с. 33]. Згідно з іспанським законодавством «Про місцеві фінанси», основними місцевими податками є податок на нерухомість, податок на бізнес, транспортні засоби, будівлі та

податок на зростання вартості земельних ділянок в урбанізованих районах [59, с. 29].

Німеччина, зі своєю багатогранною системою місцевих податків, організовує оподаткування на трьох рівнях: федеральному, земельному та місцевому. Відомою є прогресивна природа податкової системи Німеччини, яка передбачає наявність кількох ставок для фізичних осіб залежно від їх доходів. Головним джерелом фінансування місцевих бюджетів є поземельний податок, який стягується з власників землі, як у сільському господарстві, так і в містах, причому ставка цього податку визначається місцезнаходженням та оціночною вартістю земельної ділянки [57, с. 54].

Італія також має складну систему місцевих податків, де муніципалітети володіють певною автономією в установленні ставок. Однак їхня діяльність обмежена верхніми межами ставок, визначеними центральною владою для запобігання негативним економічним наслідкам, таким як відтік бізнесу та інвестицій. Серед основних місцевих податків в Італії – податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухомість, податок на рекламу та інші збори [39, с. 97].

У Швеції місцеве оподаткування відіграє важливу роль у формуванні місцевих бюджетів, при цьому муніципальні органи влади забезпечуються значною політичною та фінансовою незалежністю на законодавчому рівні, зокрема через Конституцію країни. Водночас, центральний уряд встановлює національні стандарти доступу до суспільних послуг, що сприяє рівному доступу до них у всіх регіонах країни. Муніципалітети мають можливість самостійно коригувати податкові ставки та збори, що дозволяє ефективно реагувати на місцеві потреби та специфіку розвитку регіонів.

Канада, зі своєю системою фіскального федералізму, гарантує баланс між центральним урядом та провінціями. Така модель забезпечує фінансову автономію провінцій, надаючи їм можливість адаптувати соціальну політику до регіональних умов, зберігаючи водночас необхідні ресурси для фінансування національних програм. Це дозволяє країні підтримувати високі стандарти

соціального забезпечення та рівну доступність послуг для всіх громадян [37, с. 22].

Важливе місце серед місцевих податків займає податок на нерухоме майно, який є основним джерелом фінансування місцевих бюджетів у багатьох країнах світу. Наприклад, у Великій Британії податок на нерухомість є основним джерелом доходів місцевих органів влади, забезпечуючи майже 100% їхнього фінансування для надання місцевих послуг [46, с. 139].

Зарубіжний досвід показує високий рівень автономії місцевих органів влади в установленні та реалізації податкових механізмів. Країни, такі як Франція, Іспанія, Німеччина, Швеція, надають своїм муніципалітетам значну свободу в визначенні місцевих податків, що дозволяє більш ефективно адаптувати податкову систему під потреби конкретних територій та забезпечувати відповідні умови для економічного розвитку.

В Україні, на відміну від багатьох розвинених країн, місцеві органи самоврядування мають обмежену свободу в регулюванні податків, оскільки більшість місцевих податків і зборів визначають центральні органи влади. Проте, спираючись на досвід економічно розвинутих країн, в Україні можна запровадити більш гнучку систему місцевих податків. Це дасть можливість органам місцевого самоврядування ефективніше реагувати на регіональні потреби та зміни економічної ситуації, підвищуючи ефективність функціонування місцевих фінансів.

Важливим аспектом у розробці системи місцевих податків є врахування особливостей адміністративно-бюджетних реформ, що дозволить оптимізувати ресурси територіальних громад і покращити рівень їхнього розвитку. Також необхідно забезпечити належний баланс між місцевою автономією та загальнонаціональними цілями, що дозволить органам місцевого самоврядування приймати відповідні рішення в межах загальнодержавної політики. Це сприятиме сталому розвитку територіальних громад та підвищенню стабільності в системі місцевого оподаткування.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, для України важливою є адаптація певних принципів місцевого оподаткування, що дозволить підвищити ефективність використання фінансових ресурсів на місцевому рівні. Однією з таких ключових практик є гнучкість у визначенні ставок податків, яка дозволяє місцевим органам влади швидко реагувати на зміни в економічній ситуації або специфічні потреби регіону. В Україні це можливо за умови надання більшої свободи муніципалітетам у встановленні місцевих податків, що дозволить створити систему, здатну гнучко адаптуватися до потреб громад. Механізм, за якого місцеві органи самоврядування мають право самостійно коригувати ставки податків залежно від економічних умов, забезпечить більшу фіскальну автономію та дозволить покращити фінансову стійкість громад.

Також важливим елементом є покращення взаємодії між центральними органами влади та місцевими громадами для ефективного розподілу податкових надходжень. Наприклад, у Франції та Німеччині органи місцевого самоврядування мають можливість більш ефективно управляти податковими потоками, що дозволяє їм забезпечувати фінансування необхідних соціальних послуг та інфраструктури. Українській системі місцевих податків також необхідно створити такі механізми, які забезпечать більшу автономію в управлінні фінансами без шкоди для загальнодержавних інтересів.

Прозорість податкової системи є важливим аспектом для забезпечення ефективного адміністрування податків. Зарубіжний досвід показує, що країни з високим рівнем податкової прозорості, такі як Швеція та Норвегія, мають високий рівень довіри громадян до податкової системи, що забезпечує високий рівень добровільної сплати податків. Для України важливим кроком є розвиток цифрових платформ для адміністрування податків, що забезпечить не тільки зручність для платників податків, але й полегшить контроль за сплатою податків, зменшуючи рівень ухилення від сплати.

Крім того, важливо адаптувати принципи стимулювання інвестицій і розвитку бізнесу через податкові інструменти. У багатьох країнах Європи місцеві органи влади мають можливість застосовувати податкові пільги або

надавати податкові стимули для розвитку малого та середнього бізнесу. Це сприяє розвитку локальних підприємств, створенню робочих місць і, як наслідок, збільшенню податкових надходжень у довгостроковій перспективі. В Україні також потрібно стимулювати розвиток місцевих підприємств, використовуючи місцеві податкові механізми для залучення інвестицій та підтримки підприємницької активності.

Перегляд податкових пільг є необхідним для забезпечення соціальної справедливості. У багатьох розвинених країнах пільги надаються з урахуванням не тільки площі об'єкта, а й доходів платника податків, що дозволяє уникнути нерівності. В Україні також необхідно ввести диференційований підхід до надання пільг на житлову нерухомість, що враховуватиме фінансовий стан платників податків та призведе до більш справедливого оподаткування. Необхідно зазначити, що створення стійкої та адаптованої до місцевих умов податкової системи в Україні має бути засноване на досвіді розвинутих країн, але з урахуванням національних особливостей. Це дозволить досягти більш ефективного використання фінансових ресурсів на місцевому рівні, зміцнити фінансову автономію територіальних громад і забезпечити стабільний розвиток економіки України в цілому.

Отже, імплементація ефективної системи місцевих податків і зборів, заснованої на кращих практиках розвинутих країн, може значно покращити фінансову автономію територіальних громад в Україні та сприяти їх розвитку. Вивчення міжнародного досвіду і запровадження успішних моделей дозволить створити стабільну і адаптовану систему місцевих фінансів, що відповідає вимогам сучасної економіки України.

3.2 Шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні

У контексті сучасної фінансової скрути місцевих органів самоврядування України та нестабільності джерел їхніх доходів, питання удосконалення системи місцевих податків і зборів набуває особливої ваги. Формування ефективних місцевих фінансів є важливим елементом стабілізації економічної ситуації країни. Зміни в податковій політиці можуть перетворити територіальні громади, які сьогодні отримують дотації, у самостійних суб'єктів, здатних фінансувати соціально-економічні процеси на основі власних ресурсів. В країнах із розвиненими економіками муніципалітети, що спираються на власні фінансові надходження, виконують роль стабілізаторів соціального, політичного та економічного порядку на рівні держави.

Нинішня система місцевого оподаткування в Україні не повною мірою реалізує поставлені завдання державної політики та не відповідає сподіванням платників податків. Дефекти, допущені на етапі її формування, призвели до того, що "податки не виконують в повному обсязі ані фіскальної, ані стимулюючої функції. Високе податкове навантаження пригнічує матеріальне виробництво, що призводить до зменшення оподатковуваних оборотів і, як наслідок, до зниження бюджетних надходжень. В результаті чинна податкова система, замість стимулювання виробництва, сприяє його скороченню, що не дозволяє наповнити бюджет" [2, с. 103; 58, с. 53].

Місцеві податки і збори повинні стати основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів, однак їхня фіскальна значущість в умовах економічної нестабільності викликає сумніви. У зв'язку з цим дослідження проблемних аспектів функціонування місцевих податків і зборів, а також розробка шляхів їх удосконалення набувають особливого значення в контексті процесів фіскальної децентралізації.

Один із важливих елементів системи місцевого оподаткування — податок на майно, який має значний потенціал для формування надходжень до бюджетів

усіх рівнів. У багатьох країнах світу "податок на майно становить від 1% до 3% загальних податкових надходжень, а в структурі доходів місцевих бюджетів його частка може варіюватися від 10% до 87%. Проте механізм оподаткування майна в Україні не тільки не генерує значних фіскальних надходжень до місцевих бюджетів, але й у багатьох випадках порушує принципи соціальної справедливості" [36, с. 119].

Зокрема, необхідно звернути увагу на податок на нерухоме майно, що не є земельною ділянкою. Законодавчо передбачено універсальний підхід щодо частини нерухомості, яка звільняється від оподаткування. Зокрема, база оподаткування житлової нерухомості зменшується на визначену площу: для квартир — 60 м², для будинків — 120 м², для різних типів нерухомості — 180 м².

Попри те, що практика надання пільг із податку на нерухоме майно відповідає міжнародним стандартам, в Україні існують суперечки щодо їх реалізації. "Універсальний підхід до визначення частини нерухомості, що не оподатковується, не враховує соціальну справедливість, оскільки не залежить від фінансового становища платника. Законодавчі норми щодо пільг для об'єктів, що використовуються в комерційній діяльності, теоретично можуть бути обґрунтованими, однак на практиці їх реалізація ускладнюється через труднощі з декларацією доходів" [38, с. 121]. Щоб удосконалити систему надання пільг, необхідно:

- забезпечити об'єктивність і прозорість надання пільг;
- ввести диференційований підхід залежно від функціонального призначення нерухомості (житлова, комерційна, громадська);
- залучити громадськість до процесу прийняття рішень щодо пільг для врахування інтересів територіальної громади;
- розглядати пільги для власників нерухомості, що використовується для інвестицій або реконструкції.

Ще одним дискусійним аспектом оподаткування нерухомості є метод визначення бази оподаткування, якою є площа об'єкта. "Визначення бази оподаткування за площею створює нерівні умови для власників нової або

розташованої у більш вигідних районах нерухомості порівняно з власниками старих або розташованих в менш сприятливих зонах об'єктів" [13, с. 51]. Для досягнення справедливості в оподаткуванні нерухомості пропонується застосовувати коригуючі коефіцієнти, що враховують місцезнаходження об'єкта (міська або сільська місцевість, центр чи околиця). Однак стратегічно обґрунтованим є перехід до оподаткування, яке базується на вартості нерухомості, що забезпечить соціальну справедливість та мінімізує ухилення від податків. Пільги доцільно надавати на індивідуальній основі, враховуючи не тільки неоподатковувану площу, а й загальні норми для сімей [4, с. 19].

Ключовим завданням фіскальної політики, спрямованої на максимізацію доходів місцевих бюджетів, є вдосконалення системи транспортного оподаткування в Україні. Спочатку задуманий як "податок на розкіш", транспортний податок у нинішніх умовах не тільки не досягає своїх початкових цілей, але й залишається незначним джерелом надходжень до місцевих бюджетів [42, с. 150]. Низька ефективність цього податку зумовлена рядом проблем у визначенні основних елементів оподаткування, таких як категорії платників, об'єкти оподаткування та величина самого податку.

Аналізуючи чинні норми щодо транспортного оподаткування, можна відзначити їхню неоднозначність. З одного боку, включення переліку торгових марок та вартості транспортних засобів до оподаткування може здатися надмірно регульованим підходом. Однак, з огляду на високі ризики корупційних практик при оцінці майна, такий підхід є виправданим [19, с. 703]. Проте існують серйозні застереження стосовно обмеженого кола платників, оскільки це може бути надто ліберальним щодо заможних громадян.

Згідно з методологічними підходами Організації економічного співробітництва та розвитку, "середній клас визначається як особи з доходами в 1,5-2,0 середніх заробітних плат", що в Україні становить від 24 до 32 тис. грн. За таких умов і з огляду на вартість більшості автомобілів, яка знаходиться в межах 10-20 тис. доларів, можна стверджувати, що автомобілі вартістю до 30 тис. доларів є характерними для представників середнього класу [3, с. 17].

Наприклад, сім'я з двох працездатних осіб, що належить до середнього класу, може дозволити собі придбати автомобіль, заощаджуючи близько 20% річного доходу протягом 10 років.

Об'єкти оподаткування включають майно, доходи та послуги, які підлягають обкладенню податками в межах певної території. Основними характеристиками місцевих податків і зборів є їх важливість як джерела фінансування місцевих бюджетів, що забезпечує економічну стабільність громад. Вони також можуть служити інструментом впливу на економічну структуру та розвиток територіальних громад, сприяючи перерозподілу частини валового внутрішнього продукту для задоволення соціальних потреб населення.

Згідно з нормами Податкового кодексу України, місцеві податки та збори функціонують на основі кількох основних принципів, серед яких важливими є такі:

1) Загальність оподаткування — це обов'язок кожного платника податків виконувати сплату місцевих податків і зборів відповідно до визначених норм законодавства.

2) Принцип рівності перед законом — це гарантія однакового ставлення до всіх платників податків без дискримінації за ознаками національності, соціального статусу, релігійних переконань чи форми власності.

3) Соціальна справедливість — встановлення ставок податків, що враховують платоспроможність громадян.

4) Фіскальна достатність — потреба в такому рівні оподаткування, який дозволяє забезпечити відповідний баланс між доходами та витратами місцевих бюджетів.

7) Економічність — оптимальність податкових ставок, що має забезпечувати ефективність функціонування системи податків, де витрати на адміністрування не перевищують надходження.

8) Невідворотність відповідальності — запровадження санкцій за порушення податкових норм.

9) Стабільність — зміни в податковій системі мають бути запроваджені не пізніше ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, а ставки податків і пільги повинні залишатися незмінними протягом року.

10) Рівномірність та зручність сплати — необхідність забезпечення своєчасних надходжень до бюджету при зручному графіку сплати для платників. Єдиний підхід до визначення податків — чітка законодавча регламентація всіх основних елементів місцевого оподаткування.

11) Встановлення та скасування податків — цей процес регулюється Податковим кодексом України і здійснюється Верховною Радою України та органами місцевого самоврядування в межах їхніх повноважень, згідно з Конституцією та законами України [53].

Згідно з вищезазначеними принципами, місцеві податки і збори мають бути спроектовані відповідно до кількох вимог:

- Місцеві податки грають важливу роль у розвитку територіальних громад і задоволенні потреб місцевого населення [10, с. 234].

- Низька частка місцевих податків у загальних доходах бюджету на даному етапі розвитку системи вказує на стадію її формування.

- Недостатній зв'язок між рівнем податкового навантаження і якістю суспільних послуг, що надаються на рівні конкретних територій.

- Механізми планування, нарахування та сплати місцевих податків потребують значного вдосконалення.

- Неадекватність деяких податкових ставок не дозволяє стабільно забезпечувати фінансування місцевих бюджетів.

- Обмеженість повноважень органів місцевого самоврядування щодо встановлення власних податків знижує їх фінансову незалежність.

Місцеві податки є основою фінансової бази об'єднаних територіальних громад, і їх значення стає особливо важливим для зменшення залежності від централізованих фінансових потоків. Вони забезпечують органи місцевого самоврядування необхідними ресурсами для реалізації економічних і соціальних

ініціатив на місцевому рівні, сприяючи розвитку територій та досягненню соціально-економічної рівноваги [7, с. 51].

Функції місцевого оподаткування можна класифікувати за кількома напрямками:

1) Регулятивна функція полягає в тому, що органи місцевого самоврядування мають можливість коригувати економічну ситуацію на території шляхом зміни ставок податків, що впливає на розвиток окремих галузей підприємництва.

2) Фіскальна функція забезпечує наповнення місцевих бюджетів, що дає змогу місцевим органам влади виконувати свої функції в умовах економічної самостійності.

3) Функція децентралізації дозволяє органам місцевого самоврядування мати більше ресурсів і повноважень, що підвищує їх спроможність ефективно вирішувати місцеві проблеми після реформи 2014 року.

4) Стимулююча функція забезпечується шляхом встановлення оптимальних податкових ставок, що стимулює підприємницьку активність, залучення інвестицій та економічне зростання на місцевому рівні.

5) Контролююча функція полягає в тому, що платники податків, будучи зацікавленими в ефективному використанні своїх коштів, підштовхують органи місцевого самоврядування до більш раціонального використання бюджетних ресурсів.

6) Функція спільного фінансування сприяє використанню місцевих податків для фінансування спільних проєктів, що має великий соціально-економічний ефект для кількох територіальних одиниць [28, с. 39].

Збільшення частки місцевих податків у складі доходів місцевих бюджетів несе низку позитивних наслідків:

- Зростання фінансової незалежності громад, що дозволяє їм значно більше впливати на свій розвиток.

- Покращення якості надання основних соціальних послуг через збільшення фінансування, що дозволяє розвивати інфраструктуру та покращувати умови життя населення.

- Сприяння розвитку місцевого бізнесу та залучення інвестицій, що сприяє створенню нових робочих місць і зростанню економіки.

- Підвищення прозорості у використанні бюджетних коштів, що зміцнює довіру громадян до місцевої влади та стимулює їх активну участь у розвитку територій.

- Підтримка місцевих соціальних програм і ініціатив, що дозволяє ефективно вирішувати проблеми малозабезпечених та інших вразливих верств населення.

Для підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні необхідно розробити комплексний підхід, спрямований на усунення існуючих недоліків та впровадження сучасних практик управління.

По-перше, удосконалення механізму адміністрування місцевих податків має стати пріоритетом у процесі реформування. Впровадження автоматизованих систем обліку платників податків, використання цифрових платформ для адміністрування та електронних сервісів сприятиме підвищенню прозорості, зручності та точності сплати податків. Це дозволить знизити ризики ухилення від оподаткування та підвищити обсяг надходжень до місцевих бюджетів.

По-друге, оптимізація податкових ставок і розширення податкової бази є необхідними для досягнення збалансованості між інтересами платників податків і фінансовими потребами громад. Запровадження коригуючих коефіцієнтів для обчислення податків на майно, враховуючи місцезнаходження та ринкову вартість об'єктів, допоможе забезпечити соціальну справедливість і збільшити фіскальні надходження.

По-третє, важливою складовою є перегляд і оптимізація пільгових механізмів. Надмірна кількість пільг створює значне навантаження на місцеві бюджети. Для цього доцільно забезпечити прозорість і цілеспрямованість

надання пільг, впровадити індивідуальний підхід залежно від економічного стану платників і функціонального призначення об'єктів.

По-четверте, розвиток міжмуніципального співробітництва може сприяти більш ефективному використанню податкових ресурсів. Спільне планування та реалізація інфраструктурних проєктів дозволить громадам оптимізувати витрати та підвищити ефективність використання зібраних коштів.

По-п'яте, підвищення рівня податкової грамотності населення є важливим аспектом формування відповідального ставлення до сплати податків. Проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, роз'яснення ролі податків у розвитку громади та залучення громадськості до бюджетних процесів допоможуть підвищити рівень добровільної сплати податків і довіру до місцевої влади.

По-шосте, необхідно враховувати кращі міжнародні практики. Адаптація підходів, що використовуються в країнах ЄС, таких як запровадження податкових стимулів для підприємництва та економічної активності, дозволить сприяти розвитку місцевої економіки. Реалізація запропонованих заходів сприятиме створенню ефективної системи місцевих податків і зборів, яка забезпечить фінансову стійкість територіальних громад, посилить їхню спроможність вирішувати соціально-економічні проблеми та сприятиме сталому розвитку України.

Отже, підвищення частки місцевих податків і зборів у складі доходів місцевих бюджетів є важливим фактором, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток територіальних громад і підвищує ефективність місцевого управління.

Висновки до розділу 3

Зарубіжний досвід системи місцевих податків і зборів свідчить про важливість створення стабільної і гнучкої податкової системи, яка враховує специфіку місцевих територій та економічну ситуацію. Різноманітність підходів до оподаткування в розвинених країнах, таких як податки на власність, землю, транспорт та інші місцеві збори, демонструє ефективність використання комплексних моделей, що забезпечують фінансову стабільність територіальних громад. Проблеми, з якими стикаються окремі країни, свідчать про необхідність адаптації зарубіжного досвіду до українських реалій з урахуванням національних особливостей та вимог економічної політики.

Аналіз шляхів підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні вказує на потребу вдосконалення законодавчої та організаційної бази для підвищення фіскальної ефективності місцевих бюджетів. Впровадження прогресивного оподаткування, оптимізація податкових ставок та розширення податкової бази через боротьбу з ухиленням від сплати податків дозволить значно покращити фінансове становище територіальних громад. Особливу увагу слід приділити інвентаризації земельних ресурсів, коректній оцінці вартості об'єктів оподаткування та оновленню пільгових механізмів.

Адаптація зарубіжного досвіду до України має велике значення для розвитку системи місцевих податків. Особливо це стосується підвищення гнучкості в установленні ставок податків та зборів, враховуючи місцеві економічні особливості. Стратегії, спрямовані на розширення податкової бази та боротьбу з ухиленням від оподаткування, можуть стати важливими кроками до досягнення фінансової стабільності на місцевому рівні.

Перегляд та оптимізація пільг і ставок місцевих податків також потребує особливої уваги. Надмірно широке надання пільг для окремих категорій платників призводить до значних бюджетних втрат, тому важливо підходити до

цього питання більш цілеспрямовано, з урахуванням економічного стану платників податків і фіскальних потреб місцевих бюджетів.

Важливо зазначити, що зарубіжний досвід демонструє не лише ефективність фінансових моделей, а й підходи до стимулювання економічної активності на місцевому рівні через податкові інструменти. Наприклад, у країнах Європейського Союзу широко застосовуються механізми податкових кредитів і знижок для підприємств, які інвестують у розвиток інфраструктури чи створення робочих місць. Запровадження подібних інструментів в Україні може сприяти посиленню конкурентоспроможності громад та їхньому соціально-економічному розвитку.

Крім того, розвиток прозорості у сфері адміністрування податків є важливим кроком до підвищення довіри громадян до податкової системи. Впровадження автоматизованих систем обліку та контролю надходжень дозволить зменшити рівень корупції, оптимізувати податковий облік і знизити витрати на адміністрування.

Впровадження комплексного підходу до реформування системи місцевих податків і зборів в Україні сприятиме посиленню фінансової спроможності територіальних громад. Завдяки адаптації інноваційних міжнародних практик до національного контексту та покращенню адміністрування можна досягти збалансованості місцевих бюджетів, забезпечити сталий розвиток громад і підвищити якість життя їхніх мешканців.

Таким чином, вдосконалення системи місцевих податків і зборів є важливим кроком до забезпечення фінансової стійкості територіальних громад України. Застосування кращих міжнародних практик у поєднанні з адаптацією до українських реалій дозволить забезпечити стабільність місцевих бюджетів, зменшити податкове навантаження на громадян і забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів на місцевому рівні.

ВИСНОВКИ

Система місцевих податків і зборів відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості територіальних громад. Вона реалізує важливі функції, зокрема фіскальну, регуляторну, стимулюючу та соціальну. Місцеві податки та збори забезпечують стабільне надходження фінансових ресурсів до місцевих бюджетів, що дозволяє органам місцевого самоврядування здійснювати важливі соціально-економічні функції на рівні громад. Принципи системи місцевих податків, зокрема принцип справедливості, ефективності, прозорості та доступності, є важливими для забезпечення стабільності фінансових ресурсів територіальних громад та ефективного управління ними.

В Україні система місцевих податків і зборів базується на принципах децентралізації, що надають органам місцевого самоврядування право встановлювати ставки податків і зборів в межах, визначених законодавством. Водночас, існуюча правова база потребує вдосконалення, зокрема в частині визначення механізмів адміністрування податків, боротьби з ухиленням від сплати податків і вдосконалення пільгових механізмів, що дозволяє підвищити фінансову стійкість громад.

Система місцевих податків і зборів має значний вплив на формування фінансової стійкості територіальних громад, оскільки безпосередньо впливає на надходження до місцевих бюджетів. Одним із основних податків є єдиний податок, який забезпечує стабільні надходження для малого та середнього бізнесу, сприяє розвитку місцевої економіки. Крім того, податок на майно є важливим елементом місцевих надходжень, забезпечуючи необхідний фінансовий ресурс для здійснення розвитку інфраструктури та соціальних програм на рівні громад.

Зарубіжний досвід свідчить про ефективність використання системи місцевих податків і зборів, що дозволяє забезпечити стабільні фінансові надходження до місцевих бюджетів. При цьому важливими є адаптація іноземних підходів до українських реалій та врахування специфіки місцевих

громад. В Україні можливо застосувати позитивний досвід країн Європейського Союзу та інших розвинених економік у частині управління земельними податками, спрощення адміністрування та створення стимулів для економічного розвитку на місцевому рівні.

Для підвищення ефективності системи місцевих податків необхідно впроваджувати прогресивні підходи до оподаткування, оптимізувати податкові ставки і покращити адміністрування податків. Важливим є забезпечення прозорості і доступності для платників податків, а також боротьба з ухиленням від сплати податків. Окрім цього, важливим напрямом є розвиток механізмів взаємодії між державою і місцевими органами влади для оптимізації фіскальних процесів і забезпечення фінансової стабільності на рівні територіальних громад.

Перспективи розвитку системи місцевих податків і зборів в Україні полягають у забезпеченні збалансованості між інтересами місцевих громад та національними економічними цілями. Впровадження інноваційних технологій, спрощення процедур адміністрування та підвищення фінансової грамотності населення сприятимуть збільшенню податкових надходжень, що дозволить зміцнити фінансову стійкість територіальних громад та сприяти сталому розвитку регіонів.

Разом з тим, для досягнення повноцінної фінансової незалежності територіальних громад важливим є комплексний підхід до модернізації системи місцевих податків і зборів. Це включає вдосконалення механізмів адміністрування, що передбачає автоматизацію процесів, інтеграцію сучасних технологій для обліку та збору податків, а також розширення доступу до інформації про платників.

Особливу увагу слід приділити оптимізації податкових пільг, які мають стимулювати розвиток локальної економіки, водночас не створюючи суттєвого навантаження на бюджети громад. У цьому контексті важливими є розробка дієвих механізмів контролю за наданням пільг та моніторинг їх ефективності.

Враховуючи виклики, пов'язані з економічною нестабільністю та наслідками війни, необхідно приділити увагу формуванню резервних фондів, які

можуть використовуватися для підтримки громад у критичних ситуаціях. Водночас, розвиток системи місцевих податків і зборів має супроводжуватися стимулюванням підприємницької активності та інвестицій на місцевому рівні, що стане запорукою довгострокової фінансової стабільності.

Ефективне функціонування системи місцевих податків і зборів також передбачає налагодження партнерства між громадськістю, бізнесом і владою. Це сприятиме підвищенню рівня довіри до податкової системи, зниженню рівня ухилення від сплати податків та покращенню якості послуг, які надаються за рахунок місцевих бюджетів.

Успішне впровадження цих заходів сприятиме формуванню фінансово спроможних територіальних громад, здатних забезпечити високий рівень життя для своїх мешканців, інвестиційну привабливість і сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Таким чином, система місцевих податків і зборів є важливим інструментом у забезпеченні фінансової стійкості територіальних громад України. Її ефективне функціонування потребує постійного вдосконалення, розвитку правової бази, а також врахування зарубіжного досвіду та специфіки національного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аблязова Е. З. Світовий досвід оподаткування нерухомості. Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. 2016. № 3 (1). С. 7-10.
2. Атаманчук Н. І. Місцеві податки і збори в Україні: сучасний стан та перспективи реформування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. С. 102-105.
3. Бак Н. А. Місцеве оподаткування в Україні: стан та перспективи підвищення ефективності. Економіка: реалії часу. 2017. №1 (29). С. 12-25.
4. Бачо Р. Й., Гапак Н. М., Іллар Е. Й. Оцінка ролі місцевих податків і зборів у забезпеченні фінансової безпеки органів місцевого самоврядування. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2013. №4 (41). С. 16-25.
5. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку: теоретичні засади дослідження. Економіка і організація управління. 2019. Вип. 1. С. 116-123.
6. Болотова Г. Д. Щодо питання про шляхи вдосконалення оподаткування на регіональному рівні. Серія: Право. 2016. №3(53). С. 65-70.
7. Борщевський В., Черемис В., Хомюк Н., Люблін В. Фінансово-інвестиційний потенціал розвитку регіонів України та перспективи його нарощування в умовах сучасних викликів глобалізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Т. 4. № 45. С.212–222
8. Борщевич Л. О. Місцевий бюджет як основа фінансової самостійності. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарРі НАДУ «Магістр». 2009. №1(24). 492 с.
9. Ватаманюк-Зелінська У. З., Штундер І. М., Гаврилюк С. О. Тенденції формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Інноваційна економіка. 2022. № 92, 6168
10. Віхер М. Вектори підвищення ефективності системи місцевих податків і зборів в Україні. Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових

праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

11. Віхер М. Особливості європейського досвіду місцевого оподаткування. Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. Десятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених (м. Тернопіль, 26 квіт. 2023 р.). Ч. 2. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

12. Волохова І. С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 23(2). С. 50-53.

13. Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є. Місцеві фінанси: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 184 с.

14. Горин В. П., Булавинець В. М. Плата за землю як інструмент фіскального регулювання суспільного добробуту. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2020. №3. С. 46-52.

15. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. Агросвіт. 2023. № 13. С. 11-20.

16. Городецька Т. Е. Проблеми та шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2010. №31. С. 79-82.

17. Гостєва О. Ю. Місцеві податки у зарубіжних країнах: досвід та напрями застосування в Україні. Економіка та право. 2016. №3. С. 134-139.

18. Данилишин В. І., Стефанків О. М., Ціжма О. А. Транспортний податок: зарубіжний досвід та українські реалії. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №3. С. 702-705.

19. Дегтярьова І. О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування. Державне управління: теорія та практика. 2020. № 1.

20. Доходи державного і місцевих бюджетів України. Офіційний веб-портал відкритих даних. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 26.09.2024)

21. Доходи Білобожницького селищного бюджету у 2021-2023 роках. Офіційний веб-портал відкритих даних URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/195100000000/info/indicators> (дата звернення 26.09.2024)

22. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. Харків: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2014. 343 с.

23. Європейська хартія місцевого самоврядування: Закон України від 16.11.2009 р. № 994-036 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення 26.09.2024)

24. Єфименко Т. І., Іванов Ю. Б., Карпова В. В. Податкові пільги в умовах воєнного стану: управління комплаєнс-ризиком. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 7–26.

25. Західна О., Бундз Н. Аналіз дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Економічні науки*. 2022. №12(112). С. 84-91.

26. Ібатулліна А. В. Розвиток місцевого оподаткування в Україні. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». 2010. С. 34-41.

27. Іваненко В. О. Місце та роль місцевих податків у забезпеченні місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2012. №4. С. 32-34.

28. Івашко О. А. Теорія фінансів : навч. посіб. [вид. 2-ге; доп. і переробл.] К. : 7БЦ, 2021. 408 с.

29. Іщенко М. І., Мішук Є. В., Мясоедова А. М. Місцеві податки та збори у забезпеченні економічної безпеки держави. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2020. №25. С. 5-12.

30. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Горин В. та ін. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика : монографія ; за заг. ред. О.Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 280 с.

31. Конституція України: від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 26.09.2024)

32. Ковальчук Ю. М. Щодо поняття територіальної громади як елемента правового регулювання. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2017. Т. 1. № 29.

33. Крисоватий А. І. Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів : монографія; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Крисоватого ; Тернопіл. нац. екон. ун-т. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 584 с.

34. Кучабський О. Г., Гончаренко М. В. Розвиток системи місцевого оподаткування в Україні. Публічне управління: теорія та практика. 2012. №3(11). С. 122-126.

35. Лазор О. Д. Місцеве управління. Поняття, терміни, визначення: навч. посіб. / за ред. Лазор О. Д. Київ: Дакор, 2006. 352 с.

36. Лазука С. Б. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків. 2017. С. 118-122.

37. Лобачева І. Ф. Місцеві податки і збори: їх роль у формуванні місцевих бюджетів. Подільський вісник. 2021. №3(19). С. 18-24.

38. Майстренко О. Податок на нерухоме майно як додаткове джерело наповнення місцевих бюджетів. Право України. 2009. №10. С. 118-124.

39. Мартинова, Л. Б., & Маршук, Л. М. (2023). Міжнародний досвід наповнення місцевих бюджетів та можливості його впровадження в Україні. Регіональна бізнес-економіка та управління. 2019. № 2 (62). С. 91-97.

40. Мельник А. М. Проблеми оподаткування нерухомого майна в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2015. №19. С. 82-86.

41. Місцеве самоврядування: Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР: станом на 1 січня 2020 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/ed20200101#Text> (дата звернення 26.09.2024)

42. Нестеренко А. С. Майновий податок – транспортний податок як основа функціонування місцевих бюджетів України. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. №5. С. 149-151.

43. Овчаренко А. С. Транспортний податок в Україні: стан і перспективи. Порівняльно-аналітичне право. 2015. №2 С. 191-194.

44. Остапчук В. О. Світовий досвід місцевого оподаткування та його роль у вітчизняній податковій системі. Наука молода. 2014. №21. С. 188-195

45. Пак Н., Гось М., Юсковець І. Територіальні громади: виклики сьогодення. *Молодий вчений*. 2024. № 2 (126). С. 46–50.

46. Переверзева А. В. Критеріальні ознаки формування територіальних громад: національні особливості та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2018. Вип. 22. С. 217–220.

47. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI: станом на 3 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 26.09.2024)

48. Пономарьова В. С. Сучасна проблематика майнового оподаткування: національний та міжнародний вимір. Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. №2(27). С. 161-168.

49. Потіп М. М. Щодо сутності компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2019. №6. С. 32- 35.

50. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20> (дата звернення 26.09.2024)

51. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997

№280/97-ВР: станом на 3 серп. 2023 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата
 звернення 26.09.2024)

52. Про місцеві податки і збори: Декрет Каб. Міністрів від 20.05.1993 р.
 №56-93 (втратив чинність) URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5693/ed19930520#Text> (дата звернення
 26.09.2024)

53. Про місцеві податки і збори: Закон України від 20.05.1993 р. №56-93:
 станом на 1 січня 2020 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5693/ed20110101#Text> (дата звернення
 26.09.2024)

54. Романенко О. Р., Даниленко Л. П., Гладченко Л. П., Славкова А. А.
 Фінанси: навч-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2013. 136 с.

55. Роменська К. М. Бюджетний процес на місцевому рівні та його
 удосконалення. *Фінансовий простір*. 2017. № 1(25). С. 98–100.

56. Сорока Р. С. Фіскальна роль місцевих податків і зборів у системі
 доходів місцевих бюджетів України. *Соціально-правові студії*. 2019. №2(4). С.
 88- 95.

57. Сірик З. О. Економічний розвиток і співробітництво територіальних
 громад. *Регіональна економіка*. 2016. №3. С. 34-42.

58. Сошка Н. В. Суперечності та перспективи розвитку системи місцевого
 оподаткування в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. №11. С. 51-56.

59. Хрущ С.В. Зарубіжний досвід розвитку територіальних громад в
 умовах децентралізації. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного
 управління*. 2020. № 4 (10). С. 208-216.

60. Хатнюк Н. С. Актуальні питання запровадження нових місцевих
 податків та зборів: правовий аспект. Наукові розвідки з актуальних проблем
 публічного та приватного права. Київ: Київський університет імені Бориса
 Грінченка, 2020. С. 185-193.

61. Шалімов В. В. Напрямки підвищення ефективності системи місцевого оподаткування на Україні. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2009. №16(2). С. 294-299.

62. Шаповал В. О. Інститут місцевих податків та зборів в Україні: правові засади та тенденції розвитку. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. №3. С. 103-105.

63. Юрій С. І., Федосов В. М., Алексеєнко Л. М. Фінанси: підручник / за ред. Юрія С. І., Федосов В. М. Київ: Знання, 2012. 688 с.

